

21. Yüzyılda Millî Aklın Rehberliğinde Türk Eğitiminin Bazı Meseleleri ve Çözüm Yolları¹

Süleyman Hayri Bolay²

GİRİŞ

Eğitimimiz, Batı'ya yönelmeden önce, kendine göre bir sistem içinde idi. O sistemin yetersizliği ortaya çıkınca, yönümüzü Batı'ya döndük; o zamandan beri de hep nakilde, hep taklitte kaldığımız ve hep reform krizine girdiğimiz için, bize özgü bir eğitim sistemine sahip olamadık. Elimizdeki işletmeye çalıştığımız modelleri, kâh Fransız, kâh Alman, kâh İngiliz ve Amerikan yamasıyla yamadık; Ruslara özendik, Japonya'ya heveslendik. Devletin toptan Batılılaşma siyaseti, devletle milleti karşı karşıya getirmiş, bu da ayrı bir toplumsal kimlik bunalımını ortaya çıkarmıştır. Böylece bizi bin senedir bir arada yaşatan inanç birliği, gelenekler, örf ve adetler ve manevî değerlerimiz, değersizleşerek eski işlevlerini yerine getiremez olmuştur. Her ülkenin tarihî, coğrafi ve kültürel şartlarına göre kendilerine özgü felsefî ve dolayısıyla eğitim sistemleri anlayışları var: Genel olarak Fransız felsefesi rasyonalist, Alman felsefesi idealist, İngiliz felsefesi deneyci, Amerikan felsefesi faydacı karakterli olarak. Bu millet kültür ve medeniyet değiştirerek Batılı mı olacak, yoksa kendi kültürüne, kendi tarihine ve değerlerine sahip çıkarak ve kendisi kalarak, kim olduğunu ve neden burada olması gerektiğini bilerek mi gelişip ilerleyecek? Tam manasıyla Batı'ya yönelenlere bir bakın; yüz yıla yakındır ne yapmışlar? Bir de kendileri kalarak, binlerce şekilden oluşan yazılarını terk etmeyerek çağdaşlaşan Japonya'ya, Çin'e ve yazısını değiştirmemiş Yunanistan'a, İsrail'e ve Rusya'ya bakın. Bu milletler gibi bizim de sabit ayaklarımız binlerce yıllık tarih, kültür ve medeniyetlerimizde, hareketli ayaklarımız ise bütün dünyada bütün kâinatta olmalıdır.

Bizim bir arada kaynaşmamızı temin eden değerlerimize meşrutiyetten sonra yavaş yavaş sırf çevirmeye ve onları kötülemeye başladık. Hatta Osmanlıyı toptan mahkûm ettik, şimdi de öyle devam ediyor.

Osmanlı ile ilgili yazılan bazı eserlere bakarsanız; Osmanlı medeniyeti bizim değildir, Osmanlı halkı Türk değildir, Osmanlı âlimleri ve paşaları cahildi, Osmanlı musikisi bizim değil, Bizans'ındı. Osmanlı yüksek sanatkâr yetiştirememiştir. Bu inkâr anlayışı Cumhuriyet anlayışının temelinde de intikal etti. O zaman Cumhuriyetin idaresinde çeşitli mevkilerde söz alan siyasîler ve bir kısım yazar-çizer takımıyla üniversite öğretim elemanları bu inkârcı

¹ Bu çalışma I. Eğitim Kongresi'nde (28-30 Kasım 2014, Antalya) gerçekleştirilmiş olan konferansın geliştirilmiş halidir.

² Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, sbolay@29mayis.edu.tr

iddialara sarıldılar. Bu bizi Batı'ya kökten bağlanmaya sevk etti. Eğer kökten bağlanmazsak bizim bir yere varamayacağımız, adam olamayacağımız düşüncesi zihinlere yerleşti.

Bu arada günümüzde bile bu yıkıcı tutum devam etmektedir. "Biz adam olmayız." gibi kasıtlı sözlerle hâlâ aşağılık duygusu aşılacaktır. Hatta bazı düşünürlere göre Türklerin hiç bir zaman yüksek felsefe yapamadığını iddia etmektedirler. Bence bu iddialar tamamen yanlıştır.

Son yüz elli yıldır devletimiz, darbelere, ihtilallere, ıslahat, çağdaşlaşma ve modernleşme gayretlerine rağmen, kendimize uygun teorik çerçevesi açık bir şekilde belirlenmiş bir toplum modelini tespit etmiş sayılmaz. Nasıl bir toplum, nasıl bir insan tipi yetiştirileceği belli olmadığından taklitlerle, nakillerle, özentilerle nerdeyse bir asrı doldurmuş durumdayız. Sık sık model ve eğitim sistemi değiştirildiği için bu istikrarlık eğitimin işlevini yeterince yerine getiremez duruma düşmüştür. Eğitimin amacı, ferdi toplumsallaştırmak, onun kabiliyetlerini geliştirmek, bireye şahsiyet ve kimlik kazandırmak olduğuna göre insan örneği belirsiz ve değişken olunca toplumsal kimliğin teşekkülü, toplu ilişkilerinin sıhhatli bir şekilde gelişmesi de istenen seviyeye gelmemiştir. Çünkü amaçların ve hedeflerin sık sık değişmesi neticesinde sağlıklı bir toplumun oluşması da gecikmekte, toplum devamlı surette inançlarla, ideolojilerle ve kimlik arayışlarının artmasıyla bölünme noktasına gelmektedir. Bizim için devamlı nakilcilik yapmak, taklit etmek mukadder midir? Bunun değişmesi mümkün değil midir? Mümkünse nasıl olacaktır?

Türk devletlerinin ve milletinin hayatına göz attığımızda aklın ön plânda tutulduğunu görürüz. Buna vâkıayı/ameliyeyi yani uygulamaya ve gerçeklerle yaşamayı da eklemeliyiz. Türk milletinin birlik içinde tutan unsurları inançları, idealleri, geleneği, manevî değerleri, vatan ve bayrak sevgisidir. Milletimiz, doğrudan doğruya devlet, hürriyet ve eğitim teorileriyle uğraşmamıştır. Kendi inancına, değerlerine ve dünya görüşüne göre devletini kurmuş, yenilemiş, ona uygun olarak eğitimini de yürütmüştür.

Batı'daki gelişmelerin aksine bizde hürriyet değil, adalet daima ön plana çıkmıştır. Zira idare her grubun hakkını ve emniyetini baştan tanımıştır. Çünkü fert ve toplum olarak hürriyeti kralın değil, Yaraticının lütfu olarak doğuştan kazanmıştır ve öyle inanmıştır. Nitekim Namık Kemal (1840-1888) başta olmak üzere bir kısım Tanzimat münevveri, hürriyetin padişahın değil ama Allah'ın bir lütfu ve bağıışı olduğunu söylüyorlardı.

Adalet hem Allah'ın ismi ve emri olduğu hem de sosyal hayatta fertler arası hakların yerini bulması yönünde bir uygulama olduğu için kutsal bir değer olarak algılanmış ve en önemli değer kabul edilmiştir.

Her insan, her millet, her sistem akli kullanmaktadır. Buna rağmen fertler, gruplar, toplumlar ve milletler arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Türk milleti de nevi şahsına münhasır bir millettir; onun da birçok farklılıklar göstermesi tabiidir. Bu farklılıklar nereden gelmektedir? Herhalde akli doğru kullanmaktan veya yanlış kullanmaktan yahut akli hiç kullanmamaktan ileri gelmektedir. Her milletin, her sistemin akli kullandığını biliyoruz. Buna rağmen milletler, gruplar, toplumlar arasında büyük, farklılıklar her zaman ortaya çıkmıştır.

Türk Eğitime Genel Bir Bakış

Türk eğitimi, geçen asrın sonlarından beri pozitivist, materyalist anlayışların tesiriyle metafizik fobisine girmiş; dolayısıyla normları ve normatif olan esasların öğretimi ve eğitimi

yerine sadece gözlemlenebilir, olgularla ilgili nesnelere öğretimine dönmüştür. Yani çoğu zaman tek yanlı, tek kanatlı bir eğitim; insanın manevî yönünü ihmal ve inkâr eden bir eğitim anlayışına bel bağlanılmıştır. Pozitif felsefe, dinlerin ortadan kalkacağını iddia eder. Bu dönemde metafizik karşıtlığı o kadar ileri gitti ki bizzat Auguste Comte (1798-1857) hücre keşfedildiği halde hücrenin varlığını kabul edemeden bu dünyadan göçüp gitti. Bu müspet bilim sahibi bir insandır fakat metafizik olur diye gözle görülmeyen şeyleri kabul edemiyordu.

Alman fizikçi ve tanınmış filozof Ernst Mach (1838-1916) da aynı gerekçe ile atomun varlığını kabul edemeden öldü. Bu pozitivist anlayış, Meşrutiyet döneminde bazı düşünürlerimizce benimsenerek dinlerin ve özellikle İslâm'ın ortadan kalkacağına inandılar. Bilimsel kılıflı din düşmanlıkları yapıldı.

Günümüzde de bu fikrin kalıntılarına rastlanmaktadır. Dinler ortadan kalkacaktı. Hâlâ niye dinden bahsediliyor? diye sızlanan okur-yazar takımından hâlâ hayıflanalar az değildir. Dolayısıyla bu gibi akımlar ve görüşler, Türkiye'de eğitimin tek kanatlı olmasına ve sadece varlığın görünen yüzüne bağlanılmasına yol açtı. Yani insanı eğitirken manevi dünyası, manevi cephesi, zihni, ruhu ve kalbi yok sayıldı veya göz ardı edildi.

Biyolojik olarak ne varsa orda onların üzerinde durup onların geliştirilmesi eğitimidir, zannına kapıldık. Böylece şahsın manevî dünyasını ihmal ettik veya kasten görmezden geldik. "Heykel destek üstünde benim ruhum desteksiz.!" diye feryâd edenlerin feryâdına kulak tıkadık. Dolayısıyla uzun vadeli 30, 40 sene içerisinde uygulanacak programlar yapmak, geleceği öngörmek şeklinde sistemler de geliştirmek yerine günü birlik reçetelerle maarifimizin ve yeni nesillerimizin altını üstüne getirdik.

1968 de Fransa'da başlayan ve dünyayı saran maddeci bir hareket vardır. Bu harekete omuz verenlerle sokaklar, caddeler işgal edildi, mağazalar yağmalandı. Hareket aylarca sürdü. Fransa'da başlatılan bu hareket, dünyaya ve tabiatıyla bize de sıçradı.

Uzun süren bu anarşi hadiseleri üzerine o zamanki Fransız hükümeti iki binli yıllarda otomasyonun geliştirilmesi ve yirmi milyon kişinin istihdamının temin edilmesi vazifesini, yaklaşık 40 sene önce üniversiteye görev olarak yüklüyor. Onlar da uzun badeli geniş bir müfredat hazırlıyor. Hükümet de bunu tatbik ediyor. Biz ne yapıyoruz? Bundan 20 sene 30 sene sonrasını hesap edemiyoruz, amma bol bol darbe yapıp memleketin siyasî, iktisadî ve içtimaî yapısının altını üstüne getiriyoruz. 28 şubat 1000 sene devam edecek diye dellâl çağırıp kehânetler savuruyoruz.

İngilizler, bundan çeyrek asır evvel Hilafet kongresi topladı. Niye hilafet kongresi yapıyorsunuz diye sorulunca dediler ki: "50 sene sonra İslam dünyasına Hilafet geri gelirse biz ne yapacağımızı bilelim diye yaptık." Onlar, uzun vadede dünya çapındaki geleceklerini yarım asır önceden böyle tasarlıyorlar. Biz de gelecekte bunlar hâkim olur zannıyla onların kendi coğrafi ve millî şartları içinde hazırladıkları sistemlerine "hak bayram" diye sarılıyoruz.

Okullarımızın müfredat programları yenilenme çalışmaları, genel olarak, tamamen Batı kaynaklı olduğu için Batı'daki bilgiler, eğitim meyilleri "çağdaş, doğru, değişmez" yaftasıyla bize sunuldu. Onların tercüme edilip yeni nesillerimize ezberletilmesi 'siyantist / nasılcı / pozitivist' anlayışın bir çeşit uygulaması olmuştur. Meselâ Ernest Renan'ın (1823-1892) Bilimin Geleceği adıyla dilimize çevrilen "Bir gün gelecek herkes bilecek kimse inanmayacak." "Geleceğin amentüsünü ilim yazacak." deniliyor. Bilimin böyle bir özelliği

yok. İlimin getirdiği bilgilerin de mutlaklığı, değişmezliği yoktur. O bilgi her an değişir. Dolayısıyla bunlara mutlak gözüyle bakıp bilimi kutsayıp bizi bilime tapınır hale getirmeye çalışılmıştır. Artık Batılı bilim anlayışı ağır bir şekilde kendi bilimcileri tarafından tenkit ediliyor. Prof.Dr.Korkut Tuna'nın (1993) "Batılı Bilimin Eleştirisi" Üzerine adlı kitabı Batı'daki gelişmelerden esinlenerek yazılmıştır. Tuna, bu çalışmasında batılı bilginin etraflı bir eleştirisini yapmakta ve bazı karşı teklifler getirmektedir.

Eğitimimizin başlıca sorunları

Özetle bizdeki eğitim(Terbiye demek daha doğru olur. Çünkü terbiye kelimesi rab kökünden gelir ve Rab aynı zamanda Rabbimizin bir güzel ismidir ki terbiye eden, yetiştiren, geliştiren, huzur veren gibi manâlara gelir. Bu bakımdan eğitimimizin önce terbiye edilmesi lâzımdır ki hem millîleşebilsin, hem de Rabbânîleşebilsin.) sorunlarını ana hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz:

- Kendimize özgü bir insan anlayışımızın olmaması ve ona uygun bir eğitim sisteminin geliştirilememesi. Greko-Latin kültürüne dayanan batıcı bir insan örneğini kendimize ideal insan modeli olarak kabul edişimiz,
- Uzun vadeli mesela 30-40 veya 50 yıllık programlar yapılamaması,
- Müfredat programları, eğitimde yenilenme çalışmalarının tamamen Batı kaynaklı olması,
- Eğitimcilerin, devletlilerin ve siyasetçiler yapıcılarının hangi yabancı ülkeye gittilerse oranın eğitim anlayışını ülkemizde yerleştirmeye çalışması,
- Batı ülkelerinde geliştirilen eğitim sistemleri, kendi kültür ortamlarına dayanan ve buna uygun kendi çıkarıcı, sömürücü medeniyet tasavvurundan kaynaklandığı halde bizde Batı medeniyetine mutlak surette bağlanmayı hedefe alan eğitim sistemleri geliştirilmeye çalışılması; dolayısıyla çağdaş denilen eğitim sistemlerinin toplumu aslına uygun tarzda yönlendirme, ferdî hayatların düzene konulması, kendi inançlarımızdan kaynaklanan manevi değerlerimizin ahlaki bir yaşayışın yerleştirilmesi gibi konularda başarılı olamaması,
- Yunan ve Latin klasiklerine dayanan bir kültür ve bilgi yığınyla beslenen hümanist nesiller yetiştirilmeye yönelinmesi, dolayısıyla bize has kendi ötekârımızdan (kültürümüzden) ,geleneklerimizden ve manevî değerlerimizden kopuk, hatta onlara hasım nesillerin yetişmiş olması,
- Okulun, ailenin ve hayatın birbirinden ayrı olarak düşünülmesi ve eğitimin bütünlüğünün bozulması, okuldakilerle birlikte aile anlayışımızı kökten değiştirme gayretine girilmesi,
- Eğitimde ve okulda ahlaki eğitime ve sorumluluk duygusunun yerleşmesine yeterince önem verilmemesi,
- Okullarda ana dilin iyi öğretilmemesi, balalar bahçesinde(kreşlerde) bile Türkçe yerine İngilizce öğretilmeye başlanması, (Ana dil, ilkokul, ortaokul ve lisede öğretilir, üniversitelerde öğretilmez, öğretilmez),
- İnsanımıza istikrarlı bir şahsiyet ve bilgi birikimi kazandırılmaması,
- Cumhuriyet öncesi ötekâr(kültür) ve eğitim hayatının, örf ve âdetlerimizin toptan ve devamlı kötülenmesi, onlara hasım nesiller ve bakış açıları yetiştirilmesi,
- Millî hayata bağlı eğitim sistemine uygun vasıflı öğretmen yetiştirilememesi.

Öğretmen meselesi

Bu sorunları çoğalmak mümkündür. Mesele önce öğretmende düğümlenmektedir. Öğretmen de tek başına meseleyi halletmeye yetmez. Onu yetiştirecek üniversitelerin de yüksek vasıfta öğretim elemanına ve bilim zihniyetini benimsemiş, millî ötekâr hazineleriyle bezenmiş öğretim üyelerine sahip olması lâzım. Bu da yetmez. Üniversiteler, millî ötekâr hazinelerini de iyi araştırıp başta öğretmenler olmak üzere yetiştirdiği insanlara o hazineleri kazandırması gerekir.

Öğretmen yetiştirme meselesi

Mehmed Âkif Ersoy (d. 1873-ö. 1936) öğretmeni şöyle vafediyor:

*Muallimim diyen olmak gerektir imanlı,
Edepli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı.*

Öğretmenin vasıflı ve iyi yetiştirilmesine çok itina gösterilmesi lâzımdır. Ona gereken değer verilmedikçe eğitimin sorunlarının halledilmesi muhaldir. Bugün test imtihanlarının eğitim fakültelerine veya üniversitelerin diğer dallarına fırlatıp attığı gençlerin ne kadarı baştan beri öğretmen olmayı tasarlıyordu? Her eğitim fakültesini veya herhangi bir fakülteyi bitiren kimse öğretmen olabilir mi? Öğretmenlik kolayca yapılabilecek bir meslek mi dir? Bir kimsenin öğretmenliğe özel bir kabiliyeti, hevesi, temayülü, arzusu, öğretmenlik hayali ve tasavvuru yoksa o kişiden verimli öğretmenlik beklemek boşunadır. Öğretmen yapılacak kimselerin bu özellikleri kazanmasına dikkat etmek gerekir.

Kişilerin olduğu kadar toplumların da geleceğini tayin eden, ona anlam katan ve kimliğini kazandıracak olan öğretmen adaylarının çok iyi seçilip çok iyi yetiştirilmesi icap eder.

Öğretmen samimî olacak, öğrencileri kendi çocukları veya kardeşleri gibi görececek, sevecek, öğrencileri ve eğitim için fedakârlıktan çekinmeyecek. Öğrencilere, öğretmenlere ve herkese bilgisiyle, tevazuuyla, hatt-ı harekâtıyla, sabırlı, vicdanlı, liyakatiyle, nezaketiyle, saygısıyla, sabrıyla, tahammülüyle, hoşgörülü tutumuyla, felsefî ve bilimsel tavırlarıyla örnek olacak. Öğrencileri küçük veya hor görmeyecek, onlar arasında her hangi şekilde ayırım yapmayacak.

Öğretmen sahasında bilgili, birikimli olacak, diğer sahalara dair yeterince bilgiye de mutlaka sahip olacak. Kendi sahasının diğer bilim dallarıyla münasbetlerini, bilecek ve bunların giriftliğinin farkında olacak. Bilgisiz ve ötekârsız öğretmen öğrencilerine bazı bilgileri aktarmaktan başka bir şey yapamaz. Onu da yeterince yapabileceği şüphelidir. Okulun bulunduğu yerde öğrenciler için kültürel bir muhitin olması lâzım ki o muhitten derslerin dışında faydalanabilsinler. Öğretmen kitap okumalı ki okumayı sevdirebilsin.

Bu bağlamda benim şahsî kendi tecrübelerime dayanarak şunu da söylemek isterim. Çünkü benim okul öncesi için yaşanmış tecrübelerim var. Zira 4 çocuğumu, 6 torunumu yetiştirdim, 20 den fazla kardeşlerimin çocuklarının doğdukları günden itibaren yetişmelerinde büyük payım oldu. Onları birkaç aylıktan itibaren omzumdan ve sırtımda indirmedim. Salonda omzumda çocuk olduğu halde ben onlara türkü, şarkı, ilahî, anlayacağı kadar şiir, millî marş ve mehter marşı okudum. Dolayısıyla samimi ve gönülden mesleğine bağlanmış bir öğretmen, öğrencileri kendi çocukları ve kardeşleri gibi görececek, öyle kucaklayıp, sevecek. Öğrenciler için fedakârlıktan çekinmeyecek. Konu ile ilgili tarihimizden bir iki örnek vermek isterim.

İbn-i Sina (980-1037) gençliğinde devrindeki muteber her bilimi öğrenmiş, ama hendeseyi/geometriyi bir türlü öğrenememiş. Ben bunu yapamayacağım diye onunla uğraşmayı bırakmış. Daha sonra bir ilim merkezine doğru bir kervana katılmış. Bağdat'a doğru gidiyor. Bir kuyu başında kervanbaşı mola vermiş, kuyudan su çekme vazifesini de en genç olan İbn-i Sina'ya vermiş. İbn-i Sina kovayı kuyudan çekerken kuyunun başındaki taşı kovaya bağlı olan ipin kuyuya ine çıkı oydüğünü görmüş. Hemen kafası dank etmiş.

Demiş ki şu mermeri bu kovanın ipi oyar da ben niye geometri yapamayayım? Kovayı ve kervanı bırakmış memleketine dönmüş. Geometriyi de halletmiş. İşte ilim böyle bir şey.

Bir başka örnek ise şudur: Meşhur Şeyhülislâm ve büyük bilgin Kemalpaşa Zâde / İbni Kemal (1468-1534) medrese tahsilini en parlak şekilde bitiriyor. Orduya katılıyor. Orduyla subay olarak Arnavutluk seferine çıkıyor. Seferden dönüşte sadrazam Sofya'da otağını/çadırını kurduruyor. Rütbesine göre herkes çadırdaki yerini alıyor. Sadrazamın hemen yanı başında meşhur akıncı beyi, Evrenosoğlu Ali bey yer alıyor. Ali Bey, 30 senede akıncı ordusuyla Tuna nehrini, azgın dalgalarıyla uğraşarak 335 kez güneyden kuzeye doğru geçmiş bir akıncı beyidir. İbn-i Kemal'de girişte kapıya yakın bir yerde rütbesine göre bir yer bulabiliyor. İbni Kemal o sırada teğmen rütbesinde bir subay. Derken bir kişi destursuz otağa giriyor ve en başa sadrazamın hemen yanına oturuyor. Kemalpaşa Zâde şaşırır. Buna çok şaşırın İbn-i Kemal bu adamın kim olduğunu sormuş: Molla Lütüfi demişler. Hemen dışarıya çıkmış ve askerlikten istifa etmiş. Çünkü kafasını şu yönde çalıştırmaya başlamış:

"Askerlikte ben yükselsem yükselsem, bir Evrenosoğlu Ali Beyin rütbesine ve makamına bile ulaşamam. Ama ilimde ilerlersem bir Molla Lütüfi olabilirim." deyip Edirne'ye dönüyor ve medreseyi parlak bir şekilde bitirdiği halde Molla Lütüfi'nin medresesine yazılıp orayı da parlak bir şekilde bitiriyor.

Ondan sonra işte yüksek mertebelere geliyor, Şeyhülislam ve büyük bir bilim insanı, büyük bir düşünür ve tarihçi oluyor. İşte bilim insanı olmak böyle heves, irade ve bitmez tükenmez azim ve gayret ister.

Öğretmenlerimiz nasıl olmalı

Öğretmenlerimizin ilmi sevdirmeleri için önce kendileri ilmi sevmeleri ve sonra öğrencilere sevdirmeleri lâzımdır. Bunun için önce kendilerinin çok okuması, çok öğrenmesi ve çok düşünmesi gerekir. Bu öğrenme ve kendilerini geliştirme gayret fasılasız ömür boyu, yani emekli olduktan sonra da devam etmelidir. Böylece ülkemizdeki ve dünyada muhtelif gelişmeleri takip ederek kendini hayat boyu yetiştirmesi icab eder. Çünkü öğretmenlik, bir gönüllük, bir fedâkârlık mesleği ise bu son nefese kadar devam etmelidir.

Seviyeli ve nitelikli öğretmen olabilmek için liselere bilim zihniyetini kazanmış, ünvanlı öğretmenler yetiştirilebilir. Osmanlı lise seviyesindeki gençlere araştırma zihniyeti, bilim zihniyetini edinme melekeleri kazandırıyor. Araştırmacı zihniyetli öğretmen yetiştirmek için neler yapılabileceğine dair bazı nitelikli lise öğretmeni misalleri aşağıda verilmiştir:

Bunun için liselere özel olarak yetiştirilmiş ünvanlı(prof.) öğretmenler yetiştirmek icab eder:

Fransızlar bunu uzun süredir tatbik ediyorlar. Mesela takma adı Alain olan ve filozof olarak kabul gören, bir kısım eserleri de dilimize çevrilen düşünür bir lise hocası vardır. Lise

hocası olarak şöhret yapmış başkaları da var. Bu filozof lise öğretmeni N.Topçu merhumun da lisede hocası olmuştur. Mesela Jule Lachelier gibi bir lise hocası, felsefede çığır açan görüşler getirmiş, Emile Boutroux ve Bergson gibi yeni felsefî akımlar getirebilmiş filozofları yetiştiren bir lise müderrisidir.

Bunun bizde de örnekleri vardır: Meselâ Haydarpaşa lisesi felsefe öğretmenleri Zekeriya Kadri ve Hatemî Semih Sarp; Denizli, Vefa ve İstanbul liselerinde felsefe, sosyoloji, psikoloji dersleri okutan Nureddin Topçu, İstanbul üniversitesindeki vazifesini felsefe bölümündeki hocaların çekişmelerinden rahatsız olduğu için istifa ederek terk edip Kütahya lisesinde gönüllü öğretmenlik yapan merhum prof. Mehmed Karasan, Osman Pazarlı, Samsun ve Konya liselerinde hocalık yapan ve daha sonra üniversiteye alınan prof.Hamdi Rağıp Atademir, Sâmih Atademir, Selman Erdem ve benzerleri bunların bir kısım temsilcileridir.

Böylelikle Üniversite hocalarını pek çoğuna bile benimsetemediğimiz ilmî zihniyeti belki yeni yetişen bir kısım gençlerimize benimsetebiliriz

Küçük bir hatıra: Ben 1950 de Konya'ya geldiğimde büyük amcamın evine gittim. Onun "hariciye" denilen evden ayrı müstakil bir odası vardı. Orada isteyenlere dersler verirdi. O büyük odaya girdim. Kütüphanenin üstünde sim ile işlenmiş bir levha gözüme çarptı. Eski harfli olan ve güzel bir hat ile yazılan bu levhadaki beyti okudum ve ezberledim. Altmışsekiz senedir bu beyti derslerde ve konferanslarda kullanırım. Beyit şöyledir:

Âlimin her bir kelamı la'l ü mercan incidir.(âlimin her bir sözü la'l, mercan ve inci gibi kıymetlidir.)

Cahilin her bir kelamı günde bin can incitir.

Bu beyit benim ilim hayatına yönelmeme tesir eden âmillerden biridir. Bu bakımdan bilim hayatını benimseyenler veya sevenler ancak gençleri ona tevcih edebilirler.

Fert kimdir?: Fert, Mehmet Kaplan'ın (1915-1986) dediği gibi, Allah'ın yarattığı düz insandır, onun toplumla kaynaşması örnek insan tipini meydana getirir. Bu ikisinin birleşmesi şahsiyettir. Yunus Emre'nin ve Şeyh Eşref'in tabiriyle Er kişidir yahut melektir. Başta öğretmen olmak üzere onların yetiştirdiği kişiler de belli şahsiyet özelliklerine sahip olmalıdır.

Eski (Osmanlı) İnsan Tipi

İlim ve eğitim hayatının yeniden tanzim edilmesi hususunda Sultan Abdülmecid'in 1837 de babası tarafından kurulan Meclis-i Vâlâ'yı ziyaretinde okunan "hatt-ı şerîf"inde tanzim işini iki ana esasa bağladığı bilinmektedir:

Birincisi, eğitimde "levazım-i insaniye" esası: Yani her hangi bir kişinin önce gerekli dinî inanç esaslarını öğrenmesi, daha sonra başkalarına muhtaç olmayacak kadar "tahsil-i kabiliyet"(kabiliyetlerini geliştirecek eğitimi alması) eylemesidir.

İkincisi, eğitimde "icab-ı akl ve'l-hikmet" esası:

Bundan maksat, bir kişinin ilim ve fen/sanat tahsil etmesi, âdâb/terbiye ve edeb kazanması, elinden geldiğince bilgi edinmesidir ki, bu da aklın ve hikmetin icabıdır (İhsanoğlu, 1994).

Sultan Abdülmecid'in işaret ettiği hususlar, yeni eğitim sisteminin ana hatlarını da ortaya koymaktadır. Biraz aşağıda 1901 senesinde bir medrese âliminin yetiştirdiği talebeye verdiği icazetnamede nasıl bir Osmanlı insanı tasavvur ettiğinin ilkeleri yer almaktadır: Ordu'nun Aybastı ilçesinden Mehmet oğlu Mustafa Asım Efendinin Arapkirli Hüseyin Avni Efendi hocadan aldığı icazetnamede belirtilen ilkelere bir göz atalım. Bu ilkeler Osmanlı'nın yetiştirdiği insan modelini gösterdiği gibi bize bugün de ışık tutacak mahiyettedir:

İlk ilke: Örnek insan, önceki ileri gelen ilim adamlarının yolundan gitmelidir. Burada kültürel süreklilik ve geleneğin devamı söz konusudur.

İkinci ilke: Örnek insan, gizli açık her yerde Tanrı'dan sakınmalı, takva sahibi olmalı, kötülüklerden kaçınmalı ve her eylemindeki niyetinin Tanrı'nın murakabesi altında olduğunu bilmelidir.

Üçüncü ilke: Aklın ve kalbin hatıralarını koru. Dünyada başarılarınla yetin, kaybettiklerine üzülmeye ve onları unut tavsiyesinden ibarettir.

Bu ilkeyle herhâlde geçmiş ile gelecek arasında bağ kurulması, böylece tarih bilincine sahip olunması, hayata müspet ve iyimser bakarak ve sıkıntıdan kurtularak ruh sağlığının korunması isteniyor.

Dördüncü ilke: Örnek insan, güzel ahlâklı, cömert olmalı ve insanlarla en iyi ilişkiler içinde bulunmalıdır. İyi işlerin kaynağı, temiz kalpli ve çok çalışkan, kemal sahibi ve olgun olmak; bu insanın, gözü başkalarının işlerinde kalmamalı, gevezelik etmemeli, sözünün sınırlarını ve meramının kurgusunu iyi belirlemelidir. Bunlar, sahibini dünyada ve ahirette yücelten değerli erdemlerdir.

Beşinci ilke: Örnek insanın en önemli işlevi, bilgi neşri olmalıdır. İcazete göre, bilgi neşri sürekli ve etkileşimli bir ibadettir. Buna toplumla etkileşimli 'sürekli eğitim' diyebiliriz. Örnek insan yahut bilgin, toplumun içinde olacak, onu anlayacak ve aydınlatacaktır. Bu konuda üstat talebesine şöyle diyor: "Nefsini kardeşlerinin öğrenimine ada ki, akranların arasında müstesna bir yerin olsun. Erdemli insanların arkadaşı olmaya çalış ki, karar günü şanın yücelsin."

Altıncı ilke: Örnek insan faaliyetlerinde önceliği inceleme ve öğrenime, onun da en önemlisine vermelidir. Araştırmada ilk gözlemle yetinmemeli; ilk yorumlarla sınırlı kalmamalı; sorunu anlamak için derinliğine tahlil etmeli ve üzerinde düşünmelidir.

Yöntem açısından icazetteki şu paragraf oldukça dikkat çekicidir: "İlimlerde sınırlar ve usuller hakkında şüphe, maksatların yani hedeflerin şartlarına bağlıdır. Sözde-tasarımlarla ve doğru sanılanlarla tatmin olma ki, bilinmeyenler bilinir hâle gelsin. Araştırmalarla ve incelemelerle meşgul ol ve yasaklayanlardan ve şüphelerden kaçın. Bu çağda, araştırma ve inceleme belli yollardır; yasak ve şüphe ise kuruntuların ürünüdür."

Yedinci ilke: Örnek insan, birçok konuda gözünün açılması için biyografi okumalı, nihâî hedef olan Kur'an'ı anlayıp yorumlayabilmesi için de âlet ilimleriyle yani dil ve yöntem bilimleri ile yakinen ilgilenmelidir.

Taklit çukurundan kurtulmak için Tevhidin hedeflerini tahkik etmeli, yani derinliğine inceleyerek doğrulamalıdır.

Sekizinci ilke: Örnek insan, her gün gereği gibi iş işlemelidir. Hayatın idamesi için çalışmalıdır. Bu tespitlerden sonra insanların her zaman Allah'ı zikretmeleri gerektiği hatırlatılmakta ve Allah'ı unutmaya ki unutulmayasın, uyarısı yapılmaktadır

Dokuzuncu ilke: Örnek insan, "belki", "muhtemeldir ki" gibi sözlerle oyalanmamalı, vakit gibi keskin yani kararlı olmalıdır. Çünkü kararsızlık en tehlikeli hastalıktır.

Onuncu ilke: Örnek insan, halkla güzel ilişkiler içinde olmalı; bu ilişkiler, rahmete, yumuşak huyluluğa, sevgiyle yardımlaşmaya ve iyi geçinmeye dayanmalıdır. Gücü nispetinde insanların ihtiyaçlarını gidermeli ve onlara tatlılık ile öfkelenmeksizin ihsanda bulunmalıdır.

On birinci ilke: Örnek insan işleri hakkında karar verirken akıllı kişilerin görüşlerine başvurmalı; nasihat edenleri dinlemeli, sürekli doğru yolu aramalı ve yardım istemekten çekinmemelidir.

On ikinci ilke: Örnek insan, insanlarla düşmanlık içine girmemeli ve ömrünü kavga ve gürültü içinde geçirmekten olabildiğince sakınmalıdır. Tanrı'yı ve ölüm'ü sürekli hatırlamalı, ancak başkasına yaptığı iyiliği ve kendisine yapılan kötülüğü unutmamalıdır. Bir Hadis'te erdemlerin en iyisi olarak tanımlandığı üzere, kendisine gelmeye gitmeli, kendisine vermeyene vermeli ve kendisine kötülük edene iyilik etmelidir (Yediyıldız, 2008).

Bu insan tipi, geçen asrın başında Osmanlı medresesinde nasıl bir insan yetiştirilmek istendiğini ve hayatı boyunca ondan ne beklendiğini açıkça göstermektedir. Bu işin nazarı kısmıdır. Acaba icazet sahipleri bu tavsiyelere uymuşlar mıdır? Uyduklarını, zaman onların hayatlarıyla ortaya koymuşlardır. Bizde var mı böyle ilimle ve diğer değerlerle mücehhez bir insan modeli ve insan tasavvuru?

Bir de şunu ilave edelim. Önceki öğretim sisteminde öğrenci hocayı seçebiliyordu. İcazetini o hocadan alıyordu. Hoca icazetnamede kendisinin ilmi kimlerden öğrendiğini, peygamber devrine kadar silsile halinde belirtmek zorundaydı. Yetiştirdiği talebenin bütün sorumluluğu kendi üzerindeydi. Öğrenci iyi yetişmemişse o hoca sorumluydu, bilgisi noksansa hesabını icazetnameye imzasını atan hoca vermekteydi. Şimdi kurumları verdiği diplomalarda olsa olsa kurumlar sorumlu olabilir. Varsa tabii böyle bir sorumluluk!..

Şeyh Eşref, soru sormak üzerinde durmakla "er kişi" dediği insan modelini yetiştirmeyi hedeflemiştir. Er kişi nedir, kimdir? Yunus;

*Ölüm vardır yahu, sen gafil olma
Er, yarın Hak divanında belli olur.*

Diyor. Şeyh Eşref ondan sonra esas soruya yani "er nedir", sualine cevap aramaya geçiyor. Şeyh Eşref'in Özel insan tipi, beşer olmaktan yücelip manen melek seviyesine yükselen insan tipi erdir. Onun derdi de erin kim olduğunu ve kime er dendiğini, erin ne yiyip ne içtiğini ve ne giyip ne yaptığını öğrenmektir.

Yeni İnsan Tipi

Batı'dan aldığımız değerlerle ve sadece eşyanın dış yüzüne dönük bilim verileriyle şimdiye kadar milletimizin, halkımızın seveceği, kendileriyle anlaşabileceği, kaynaşabileceği insan tipini yetiştirememişiz. İnsanlarımız garip kalmıştır. Yunus'un, Hacı Bektaş Veli'den buğday istemeye gitmesi gibi onlardan bazıları, Hacı Bektaş Veli gibi, bize ısrarla himmet teklif etse bile, biz ısrarla buğday istemekte devam ediyoruz. Yunus'un uyandığı gibi

uyanabilmemiz ve himmete sahip olmamız lâzım değil midir? Himmetimiz kendimizdedir, onların hikmetinden de istifade ediyoruz. Ama Mehmet Akif in dediği gibi “kendi mahiyet-i ruhiyemiz” kendimize kılavuz olmalıdır. Mahiyet-i ruhiyemiz ve ruh-i millîmiz aynı zamanda amelî aklımızın kaynağı ve yönlendiricisidir. Ruh-i millî merhum Mehmet Akif’in dediği gibi aynı zamanda ahlâk-ı millîdir. Peki, buğday yerine himmet kazanabilmek için ne yapmalıyız? Herhalde çare eğitimde şahsiyet eğitimine önem vermektir. Ahlâk-ı millî aynı zamanda değerler eğitimi kümesidir.

Mehmet Akif “Asım” adında bir mefkureci insan tipi getirdi. Ondan önce Tevfik Fikret “Halûk’un amentüsü” şiirinde belirttiği gibi Türk milleti için çok farklı bir örnek insan örneği getirdi. O. Tip de maalesef, hayatta aynen tahakkuk etti. Halûk bildiğiniz gibi 1911 de tahsile gönderildiği İskoçya’ya gitti, orada Hristiyan oldu, Prespotaryan mezhebinin Başpapazı oldu ve bir daha da Türkiye’ye dönmedi. 1963 de Türkiye’ye ziyaret için geldiğinde Türkçeyi de unuttuğu görüldü ve basın mensupları bile onu ayıplayan ifadeler kullandılar.

Mehmet Kaplan ve velî tipi: Mehmet Kaplan, yapılan bunca ihtilâl inkılâp, ıslâhât ve icraata rağmen Anadolu’nun şartlarına uygun ve Anadolu’yu değiştirecek bir “insan tipi” yaratamadığımızı söylüyor. Onun istediği, hayata tesir edecek bir insan tipi yaratmaktır. Bu zordur, ama mümkündür. Hayata dinamizmini kazandıramayan uydurma insan taslakları Anadolu’ya bir şey veremedi. Bu insan tipi Anadolu köy ve kasabalarından çıkan, mahrumiyet ve ıstırapları yaşayan, yılmayan, kültüre büyük önem veren, okuyan, üniversite bitirdikten sonra büyüdüğü yerlere dönen, orada millet ile çok iyi münasebetler kurabilen, kalbiye ve aklıyla çevresini değiştiren bir tiptir. Ülke ihtilallerle değil bu tip insanlarla kalkınacaktır. Bu tip “her köy ve kasabada etrafının büyük saygı duyduğu, sözünü dinlediği, gençlerin örnek aldığı modern velî tipidir. Bu tip, eski velî tipi gibi, içe dönük değil, dışa dönüktür. Tanrı’ya olan sevgisini insanlara hizmet şeklinde gösterir.”

Bu tip, nereden çıkacaktır? İşte Kaplan’ın cevabı: “Avrupa’da bu tipin şahsiyet haline gelmiş binlerce örneği vardır. Orada bu tip Hristiyan çevrelerden çıkmıştır. Bizden de dinî çevrelerden yetişeceğine inanıyorum.”(Kaplan, 1998).

Cumhuriyet Döneminde Eğitim

Eğitim tarihimizi yakından incelediğimiz zaman millî eğitim hayatında bazı kırılmalar olmuştur. Bu kırılmaların telâfisi yoluna gidilmiş olsa da başarı sağlandığını söylemek zor görünüyor. Bu kırılmaların bazıları izleyen paragraflarda ana hatlarıyla tartışılmaya çalışılmıştır.

Dil devrimi: Bu kırılmalardan belki en önemlisi dil devrimi neticesinde meydana gelmiştir. Çünkü dildeki ve yazıdaki ânî değişim ile aile fertleri ve toplumun genç nesli ile ileri yaşların iletişimi sıkıntıya girmiştir.

Bin iki yüz yıllık ilim, fikir ve kültür hayatı bir anda faydalanılamaz hale gelmiştir. Dolayısıyla Cumhuriyetten önceki ilim, kültür ve değerler hayatı ile bağlantı tamamen kopmuştur. Nerdeyse millete köksüz bir durumuna düşmüştür. Bunun eğitim hayatına yansması da farklı olmuştur. Hele dilde aşırılıkları kullanma zorunluluğu bu iletişimsizliği daha da derinleştirmiştir.

Bu günkü nesiller Cumhuriyetten önceki yazıları ve eserleri değil, 1940ların 1950lerin romanlarını ve yazılarını anlamakta zorlanıyorlar. Bizde yeni nesiller ne Yahya Kemal’i, ne

Mehmet Akif'i, ne de diğerlerini anlayabiliyorlar. Anadil ilkokulda ortaokulda lisede öğrenilir. Üniversitede ana dil öğrenilmez, öğretilmez. Dilini ilk ve orta öğrenemeyenlerin üniversitelerde yapacakları tahsilin de derinliği ve niteliği her zaman münakaşa götürür.

Bu hususta bir hatıramı okuyucu ile paylaşmak isterim:

Ben 1956 yılı Konya Lisesi mezunuyum. O zaman liseden mezun olmak için kompozisyon dersi barajdı. Yani kompozisyondan beş alamayan kimse diğer derslerin imtihanlarına giremezdi. Bu sebeple fen şubesinde olduğum halde bütün bir sene kompozisyon çalıştım, ama Türkçeyi bana yetecek kadar öğrendim. Okudum, araştırdım, kendim yazmaya başladım.

Şimdi bunların hiçbiri yok. Test usulü bunların hepsini ortadan kaldırdı. Onun için dilin öğretilmesine her şeyden önce önem verilmesi lâzım. Bugünün nesilleri 1950li senelerde veya daha önceki yıllardaki kitapları okumaktan ve anlamaktan acizdirler. Profesörlerinizin pek çoğu dâhil yani siz doksan sene önceki cumhuriyetin temelini teşkil eden siyasî, ilmî ve edebî kaynaklara gidemiyorsanız bütün ötekâr/kültür dünyanız yıkılmış demektir.

Bir Fransız çocuğu 1882 de ölmüş olan Victor Hugo'nun bütün eserlerini aslından okur ve zevkine varır. 1650 de ölmüş olan Descartes'in eserlerini aslından okur. İngiliz çocuğu da 1616 da ölmüş olan Shakespeare'in eserlerini aslından okur ve anlar. Bizim öyle 1616lara gitmeyi lüzum yok. Mehmet Akif 1936 da öldü. Bugün kaç yüksek lisans mezunu hatta bir kısım edebiyat hocaları Mehmet Akif ve Yahya Kemal'in aslından doğru dürüst anlayabilir. Öyleyse buna bir çare bulmak icap eder. Bunu yapamazsanız istediğiniz kadar insan tipi yaratın netice vermez. Çünkü genci yetiştirecek ve düşündürecek olan önce kendi dili ve kendi kültürü ve kendi kavramları yani yapı taşlarıdır. Bu insanlar kendi kültüründen istifade edecekler. Diğer kültürlerden de istifade edecekler. Buna göre eğitim modeli çizmek lazım. Dayatmalı dil konusunda iki örnek vermek isterim. Birinci örnek: Ali Fuat Başgil'in Türkçemiz adlı 1946 çıkmış 30 sayfalık bir risalesi var. Başgil orada Türk Dil Kurumunun tutumundan ve baskısından şikâyet eder: 1946 da TDK hukukçulara bir yazı göndererek hukuk terimlerinin Türkçeleştirileceğini bildirip hukukçuları Ankara'ya toplantıya çağırılmış. Öğretim üyeleri Ankara'ya gelince ellerine birer kelime listesi tutuşturularak bunları eserlerinizde kullanacaksınız, kullanmazsanız eserleriniz basmayız, diyerek onlara söz hakkı vermeden toplantıyı kapatmış. İkinci örnek: Mehmet Karasan'a göre 1947 de TDK felsefecileri çağırmış, onlara da kendi uydurdukları kelimeleri dayatmış. Kurum genel yazmanı zekâ kelimesi Arapça atılsın, akıl Arapça atılsın, fikir, mantık, kanun kelimeleri de öyle hemen atılsın, deyince Karasan merhum "bunları atarsanız düşünemez olacağız." diye itiraz ettiyse de dinleyen olmamış. Dolayısıyla birçok kelime Arapçadır diye atılmış. Sıra namus kelimesine gelince de Arapçadır, atın denilmiş. Bunun üzerine Karasan bu kelimeyi atmayın, o kelime Yunanca 'nomos' kelimesinden gelmektedir, Arapça değildir, deyince itiraz kabul edilmiş ve 'namus' kelimesi atılmaktan kurtulmuş. Muzip bir kimse olan Karasan bunun üzerine "işte biz Türk milletinin namusunu böyle kurtardık." diye lâtife yapardı. Ben bu meseleyi Karasan'dan yirmi beş sene sonra Türk Dil Kurumu başkanlığını uzun süre yürütmüş olan Hasan Eren'e sordum, o da aynı hadiseyi doğruladı.

Köy Enstitüleri: Bu konu Türkiye'de sevap ve günahları ile birlikte çok tartışıldı. Köy Enstitüleri belki iyi niyetle, köylüyü kalkındırmak ve o günkü tek parti iktidarına eleman yetiştirmek üzere açılmış. Şehir kültüründen uzak, daha çok eski Yunan ve Lâtin klasiklerinden dayanan bir kültür ile beslenerek köy çocuklarının eğitilmesi esas alınmıştı.

Bu okullarda askerde çavuş olanlar bile eğitmen adıyla öğretmen olarak görevlendirilmiştir. İşin ideolojik tarafı bir yana öğrenciler, köyden gelmişler, dağın başında şehirden uzak mekânlarda eğitilip köye gönderilmişlerdir. Bu gençler şehirde kültürü, sosyal hayattaki canlılığı nereden görüp öğreneceklerdir?

Konu ile ilgili küçük bir hatıram şöyledir: 1962 senesinde bir pazartesi sabahı Köy enstitüsünden tahvil edilen Pamukpınar Öğretmen Okulunda lise ikinci sınıftan bir şubeye derse girdim. Günaydın dedikten sonra oturmalarını söyledim. Öğrencilerin hiç biri oturmadı. Meselenin ne olduğunu sordum. Bir kısım öğrenciler ağlamaya başladılar. Niçin ağladıklarını sordum. “Niye ağlamayalım hocam, dediler, hafta sonlarında Sivas’a akrabalarımızın, tanıdıklarımızın yanına gidiyoruz; garajda otobüsten iner inmez esnaf bağırmağa başladı: “Pamukpınar’ın ayları yine geldi!” Neden öyle diyorlar, diye sorunca şöyle cevap verdiler: “Biz köyden gelip dağın başında bir şeyler öğreniyoruz, ama şehir hayatından haberimiz yok. Giyinmesini bilmeyiz, şehirde yürümesini bilmeyiz, konuşmasını, insanlarla münasebet kurmanın inceliklerini bilmeyiz. Estetik zevkimiz yok veya gelişmemiş. Tabii ki derler ve haklılar da!”

Ağlayanların içinde benden iri gövdeli olanları da vardı. Bunun üzerine durumu okul müdürüne anlattım, okul müdürü de bakanlıktan birkaç hanım öğretmen gönderilmesini istedi. Ertesi ders yılı üç kadın öğretmen geldi. Fakat değişen bir şey olmadı.

Dışardan Öğretmen Tayinleri: 1977-78 senelerinde millî Eğitime dışarıdan eğitimleri müsait olmayan veya yeterli bulunmayan dışarıdan 140.000 civarında öğretmenin tayin edilmesi ile başlamıştır. Birçok ilkokul öğretmeni ortaokula, birçok ortaokul öğretmeni de liseye tayin edilmiş, bir kısmı da ideolojik endişelerle kısa dönem kurslarla yetiştirilerek dışarıdan atanmıştır. Bu hareket, bir kıyım ve fecaat olmuştur.

Ben ve benim gibi üniversite hocaları bu fecaatin acı neticelerini üniversitelerde 25 sene boyunca beraber yaşadık. Bunlardan ilkokuldan ortaokula tayin edilen birkaç öğretmeni tanıma fırsatım oldu. Dört sene ortaokulda çalıştıktan sonra “Ben burayı yapamıyorum, beni ilkokula geri gönderin” diye Erzurum Millî Eğitim Müdürüne dilekçe veriyorlardı. Dilekçe yazmasını bile bilmiyorlar, dilekçelerindeki iki satırlık cümlelerin hepsi yanlış kurulmuştu. Dilekçe kâğıdını da iyi kullanamamışlardı. Satırlar, sayfanın sol köşesinde başlıyor. Sağ ortasına doğru bitiyordu. Bunlar haysiyetli oldukları için ilkokula iadelerini istediler. İstemeyen büyük çoğunluk, kıyıma ortak olmaya devam ediyordu. Mektupla Öğretim: 1960lı ve 1970 yıllarda uygulanmaya çalışılan mektupla eğitim hareketi bir başka fecaattir. Konuya ilgili duyanlar, eğitim tarihi ile ilgili metinlere bakabilirler.

Yine bir hatıramı okuyucu ile paylaşmak isterim. Mektupla beden eğitimi öğretmeni olan bir öğretmen öğrencilerinin başında Erzurum’daki 12 Martta Erzurum’un kurtuluşu gününde yapılan resmi geçitte bandoya öğrenciler ayak uydurduğu halde öğretmen ayak uyduramıyor. Vali ve garnizon komutanı bunun sebebini Millî Eğitim müdürüne sorunca müdür de, bunların mektupla öğretim neticesinde beden eğitimi öğretmeni olduklarını söylüyor. Mektupla yürüyüş öğrenip beden eğitimi öğretmeni olunca bu gibi hallerle karşılaşmak gayet tabiidir.

Kredili Sistem: 1990lı yılların başında kredili sistemin getirilmesiyle başlamıştır. 3-4 sene uygulandıktan sonra faydalı olmadığı görülerek kaldırılan bu sistemle resmen lise öğrencileri cehalete sürüklenmişlerdir.

Bilhassa bu sistemin yerleştirilmesinde ve kaldırılmasında öğrencilere eksikleri telâfi edileceği söylenirken daha sonra “Siz gidin evinizde oturun, biz dönem sonunda soruları ve cevaplarını size vereceğiz. Kolayca geçersiniz. Endişe etmeyin.” Denilerek çocuklar cahil bırakılmıştır. Bunların arasında benim çocuklarım da vardı.

Öğretmen Okulları: Öğretmen okulları ve özelliklerinin kaybedilmesi diğer üzerinde durulması gereken bir husustur. Çünkü bu okullarda öğrencilere “öğretmenlik ruhu” aşılırdı. Bu ruhun kaybolduğunu söylemeliyiz. Her sene bir temmuz günü “mesleğe giriş günü” olarak kutlanır, yeni mezunlar bu kutlamanın heyecanını yaşarlardı. 1980li yılların sonuna doğru eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulları fakültelere tahvil edilince bu “öğretmenlik ruhu ve şuuru” yavaş yavaş kayboldu. Bu ruhun öğretmen olmak isteyen yeni nesillere yeniden kazandırılması isabetli bir hareket olacaktır.

Yükseköğretim Meselesi

Bir diğer kırılma ise YÖK’ün kurulmasından sonra eğitim enstitülerinin ve diğer Yüksek okulların fakülte haline getirilmesi, o yüksek okullardaki birçoğu doktora bile yapmamış elemanların meslek tecrübelerine binaen fakülte hocası olarak bırakılması, öğretim ve eğitim seviyesinin düşmesine yol açmıştır. Eğitim enstitülerinden aktarılp üniversite hocası yapılanların yetiştirdiği öğretmenler de bilim zihniyetinden mahrum, ciddi bir araştırma yapmamış, bilimin değerini kavrayamamış öğretmenler ordusu yetiştirdiler. Bugün o nesil emekli olup ayrıldılar ama onların yetiştirip yerlerine bıraktıkları gidenlerden daha ileri ve daha farklı değildiler.

Doçentlik tezinin kaldırılması: Bu cümleden olarak doçentlik tezinin kaldırılması, yeni açılan üniversitelerin doktora yapan asistanlarla ve yardımcı doçentlerle idare edilir duruma düşmesi, doktora seviyesinin hızla seviye kaybetmesi neticesini doğurmuştur. Bu ise üniversitelerde doktora ve doçentlik imtihanlarında tarafsızlık yerine tarafgirliğin, adam kayırmacılığın hâkim olmasına, ilmî zihniyetin gittikçe zayıflamasına yol açmıştır.

Nitelik seviyesini yükseltmek için üniversitelerin her bir bölümünden mezun olmak isteyenlere mutlaka kendi sahası ile ilgili mezuniyet tezi hazırlatılmalıdır. Bu tez son sınıfta değil, bir önceki sınıftan itibaren verilmeli oldukça geniş araştırmalara dayanan bir tez hazırlanmasına fırsat verilmelidir. Verilen tezlerin baştan savma bir çalışmaya dönüşmemesi için ilgili hoca tarafından takip edilmeli, bittiğinde sadece danışman tarafından değil ilgili hocaların katılacağı bir heyet tarafından tez savunmasına alınmalıdır. Bu mezuniyet tezi meselesini bazı özel üniversiteler aynen söylediğim şekilde gayet güzel tatbik etmektedirler.

Fâsıt Daire/Kısır Döngü: Bu durum gösteriyor ki, maarifimiz, vasıflı öğretmen ve nitelikli insan yetiştirecek olan üniversitelerimiz aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya bir kısır döngünün içine girmiş bulunmaktadır. Bunun çözümü her halde millî kültüre dayanan bir millî eğitim felsefesi ile birlikte medeniyet tasavvurumuza uygun bir eğitim sistemi modeli geliştirilmesinde görünmektedir. Bunun da kaynağı “millî akıl” olmalıdır. Bu minvalde üniversitelerimizin bazı sorunlarını okuyucu ile paylaşmakta fayda vardır:

- Üniversitelerin millî kültür ve düşünce araştırmalarına yeterince yer vermemeleri,
- Fen ve sosyal bilimciler arasında geçerli bir bağ olmaması, kopukluğun devam etmesi; fen bilimcilerin, sosyal bilimlere ve bilhassa felsefeye itibar etmemekte sosyal bilimciler de kendilerini fen bilimlerine uzak görmektedirler. Hâlbuki bunlar iç içedir. Gerek İslâm dünyasında ve gerekse Batı’da bilimcilerin birçoğu felsefeci, hatta filozoftur, sosyalciler de hem fenci hem de düşünür ve filozoftur.

- Üniversiteler öğretim makinası haline gelme durumundadır. Değirmende ne kadar genç öğütebilirse o kadar makbul görülüp para kazanıyorlar ve bu hal kabul edilmektedir.
- Üniversitelerde genellikle bölümler ekip yerine dönüşüyor, ekipten olmayı veya ekibe ayak uyduramayanın öğretim üyeliği hakkı tanınmıyor. Dünya çapında bir kısım bilim insanları ya bir takım haklarından mahrum bırakılıyor yahut öteleniyor, verim alamaz hale getiriliyor. Böylece liyakatsiz, ehil olmayan evet efendimci oy potansiyeli olan kimseler bölümleri dolduruyorlar. Birçok rektör de kendisine oy vermeyenleri çeşitli şekillerde cezalandırmayı yıldırıp verimsiz hale getirmeyi becerebiliyorlar.
- “Ekip” ve “bizden” anlayışı, ideolojik davranışlar yükseköğretimde kaliteyi de düşürmektedir. Bu sebeple üniversitelerde öğretim üyelerinin sahalarda söz sahibi olmalarının temin edilmelerinin yanında şahsiyet sahibi olmalarının da mutlak temin edilmesi gerekir. Öğretim üyesi, malî sıkıntısı çekse de gidip bir ilçe belediyesinin ve benzer yerlerin emrine girmekten imtina etmesi icap eder.

Bir rektör, bir dekan, bir bölüm başkanı, öğretim üyesi arkadaşlarının asistanların şahsiyetine azamî hürmeti göstermeli ve onları rencide etmemekte dikkat göstermelidir. Eğer bir rektör öğretim üyelerini topladığı zaman toplantıda tehdit eder ve rencide ederse ve ya kovarsa, söz hakkı vermezse o öğretim üyeleri de edep dairesinde o rektöre cevabını verebilmelidirler, korkup, çekinip pısrıklık göstermemelidirler. Bu husus, şahsiyetle ilgilidir. Şahsiyet zaafları öğrencilere ve çevrelere de yansımaktadır. Öğretim üyeleri de her bakımdan örnek teşkil edebilmelidirler. Bu husus biraz da ilmî kudret ile ilgilidir.

Bunlardan da önemlisi, üniversite öğretim üyesi, sahası ne olursa olsun, kendi ülkesinin tarihini, geleneklerini inançlarını ve ötekâr dünyamızın gelişmesini iyi tetkik etmeli ve bunları değerlendirerek millî ötekârın/kültürün takviyesinin, yenilenmesinin, dünyaya açılıp evrensel ötekâra/kültüre ve bilime katkı sağlamasının yollarını ortaya koymalıdır.

Habermas gibi günümüzün yaşayan meşhur düşünürleri de çağdaş üniversitenin millî ötekâra/kültüre ağırlık vermesi gerektiği, küresel ötekâra/kültüre ve bilime katkıda bulunmanın yolunun bu olduğu fikrini ileri sürmektedirler. Üniversitelerimizin özel dersler ve programlarla millî ötekârımızın/kültürün muhtelif yönleriyle gençlere daha iyi kazandırılmasına öncülük etmesi gerekir.

Dünyada tanınmış birkaç üniversitemiz hümanist bir anlayışla millî kültüre ve millî değerlere gereken önemi vermeseler bile yine Türk üniversiteleri olarak anılacaklar, millî kimliğine itibar etmediği için kazanmış olduğu itibarını muhtemelen koruyamayacaklar. Bir “Türk Üniversitesi” var mıdır? Üniversitelerimiz toplumun tarihini, geleneklerini, şiirlerinde, şarkılarında, atasözlerinde, türkülerinde temsil edilen varlık, sanat ve davranış tarzlarıyla inançlar dünyasını görmezden gelemez ve onları yok sayamaz. Aksine bunları kabul ile toplumumuzu yeniden keşfetmeli, milletimizin tabii uzantısı olarak şekillendirilen üniversitelerimiz tarafından yenilenerek üretilmeli, mümeyyiz vasıflar kazandırılarak küre çapında âleme sunulmalıdır.

Kendimizi Ne Vakit Bileceğiz?: Batı dünyasını, bilim tarihinin gelişimini, felsefî düşünce okullarını biliyoruz; okutuyoruz, hatta ezberletiyoruz. Ama kendi dünyamızı ne kadar biliyoruz? Bu bakımdan en azından bir kısım üniversitelerimiz, milletimizin tarihi tecrübesi ile insan anlayışını, ilim ve irfan geleneğini, Türk ve İslâmî tefekkürünü, yüksek

manevî değerlerini temsil eden sistemlerini ve kurulumlarını vakit geçirmeden teşkil yoluna girmelidir. Bunun için en azından Osmanlı Türkçesiyle yazılmış eserlerin okunup anlaşılacak istifade edilmesini yaygınlaştıracak tedbirlerin alınması zarurîdir.

Batı tefekkür dünyası, felsefî sistemlerinin çoğu, bilim dünyası sanatı, ötekârı/kültürü ve önde gelen üniversiteleri oluşumlarını, gelişimlerini ve geleneklerini Hıristiyan inançlarına ve ondan doğan ötekâr/kültür birikimine olan sıkı bağılıklarına borçludurlar. “Üçlü Tanrı” anlayışı tanınmış filozofların sistemlerinde bile yer etmiştir. Bu önemli noktaları dikkate almamak demek, kendi bilgi kuramlarımızı, bilim anlayışlarımızı ve bunlara bağlı olarak kendi farklı medeniyetimizi yenileme hedeflerini yok etmek demektir.

Mevcut 200 civarında üniversitemiz içinde bu özelliklere sahip hangi üniversitelerimiz var? Ben bu vasıflara haiz üniversitelerimiz olduğunu bilmiyorum. Belki bir veya birkaç üniversite vardır. Ama geçekten böyle bir üniversite varsa yeterli olmayacağı aşikârdır. Bu durumda kendi özgünlüğünü kuramamış, taklit ve nakil peşinde koşan üniversiteler olarak bunlara “Türk Üniversiteleri” denebilir mi? Mesela Oxford ve Cambridge üniversiteleri İngiliz yükseköğretim sisteminin temsilcileridir. Bunun gibi Harvard ABD’nin, Sorbonne da Fransız yükseköğretim sistemlerinin simgeleri, mümessilleridir. Bizim neden CNRS gibi dünya çapında bir ilmî araştırma merkezimiz olmasın? Olsa da dünyanın tanınmış ve değerli bilim insanları ve araştırmacıları burada araştırmaya koşsa fena mı olur? Hani Türkiye’yi temsil eden sembol üniversiteleri? Var mı? Yok. Neden yok? Çünkü millî eğitim felsefesi ve kendi geleneğinden ve inançlarımızdan, millî ve manevî değerlerimizden üretilmiş bir “millî eğitim” sistemi yoktur.

Elbette üniversiteler hümanist bir anlayışa sahip olmalı, ama ülkesini, toplumunu ve kültürünü hayalî bir tasavvura kurban etmemelidir. “İlim Çin’de olsa bile alınız” hadisi bilimin değerini ortaya koyduğu gibi bilimin evrensel yüzünü de ortaya koymaktadır. Ama küre çapında gelişmenin yolunun millîlikten geçtiği unutulmamalıdır.

Einstein, Almanya’da çalıştı, sonra Amerika’ya yerleşti ve orada öldü. Fakat her zaman bir Yahudi asıllı bilim adamı olarak anıldı ve anılacaktır. Aya gidiş yolunu açan Von Braun bütün çalışmalarını Amerika’da yapmasına rağmen o daima bir Almandır ve öyle anılacaktır. Pakistanlı Nobel ödüllü fizikçi Abdüsselam da İngiltere’de Amerika’da ve İtalya’da çalışmasına rağmen o da Pakistan milletinin bir evladı olarak anılacaktır. Batı dünyası böyle müesseseleri, önce kendi ülkelerinin ihtiyaç duyduğu elemanları yetiştirmek için sonra da yine yurt dışında yine kendi menfaatlerini koruyacak unsurlara sahip olmak için kullanmaktadır. Bu konuda mesela Fransızlar, 2000 yılından itibaren ileri otomasyonun, elektroniğin yaygınlaştırılması yoluyla 10 veya 20 milyon çalışana ekonomik dönüşüm için formasyon verilerek üretici formasyonu kazandırılması vazifesini 32 sene sonrası için üniversiteye yüklemektedir. Bunu yaparken de önce Fransa’nın, sonra Avrupa’nın, sonra da dünyanın ihtiyaçları dikkate alınmaktadır (Robert, 1968; 13-14). Biz de acaba var mıdır, böyle uzun vadeli görevlendirme ve projeler. Varsa kaç tanedir.

Çare nedir? Çare millî aklın gölgesinde yeni bir millî Eğitim felsefesi ve millî eğitim sistemi geliştirmek ve en az yarım asır boyunca onu deneme tahtasına çevirmeden uygulamaktır. Bir başka ifadeyle eğitimin bir bütün olduğu unutulmadan çocuğun doğduğu günden başlayarak vefat ânına kadar devam eden yani “beşikten mezara” kadar sürecek bir eğitim sistemi geliştirilmeli ve hayata geçirmenin yolları bulunmalıdır. Bunun için anaokulundan başlayarak yükseköğretimin sonuna kadar bütüncül, insicamlı olarak devam

eden bir eğitim anlayışı hâkim olmalıdır. Bu da üniversite öğretimine yeni bir çeki düzen vermeye, aktarmacı, nakilci ve taklitçi eğitim anlayışlarından kurtulmaya bağlıdır.

Öğretimde en mühim ilke: Goethe'nin ifade ettiği gibi Osmanlıların felsefe öğretimine "zıddı söylenemeyecek hiçbir şey yoktur» önermesiyle başlamaları, felsefi bir tavidir. Peşin fikirlerden kurtulabilmektir, zihni her yönde çalıştırmaktır. Meselâ "vahiy olmuştur" önermesinin zıddı "vahiy olmamıştır" önermesidir veya "vahiy mümkün müdür" gibi önermeler de zıddıyla tartışılabilir (Eckermann, 1947).

Bu anlayışın ve uygulamanın gayesi, önce talebeyi peşin hükümlerinden sarsmak, onlardan şüpheye düşürmek, sonra kendisi araştırarak doğruyu bulmasına yardımcı olmaktır. ABD'nin millî güvenlik danışmanı Brzezinski; "Biz Batılıların en büyük problemlerinden birisi, karşıtı olmadan düşünememektir." diyor. Yani onlar açısından karşıda mutlaka bir kötü, bir hasım, bir düşman olması ve onlar yoksa yaratılması lâzım. İşte Osmanlı'nın bu hastalıktan ta baştan itibaren kurtulduğu anlaşılıyor.

Felsefe düşmanı ilahiyatçılar ve bir kısım dindarlar: Hâlâ muhtelif mahfillerde ve kuruluşlar ile sanal alemde felsefe aleyhtarlığı yapıyor. Fârâbî, İbni İbni Rüşd gibi büyük filozoflarımızı sapkın İslâm Medeniyetini yıkan kimseler olarak niteleyip karalıyorlar. Bu gibi loş kafalara sadece şunu hatırlatmak istiyorum:

Kınalı Zâde Ali Efendi meşhur eseri "Ahlâk-ı Alâî" alı eserinde "Fârâbî'nin Medinet'ül-Fâzıla adlı eserinde tasvir ettiği faziletli ve mesud ülkeyi Kanunî Sultan Süleyman hazretleri bu dünyada tahakkuk ettirmiştir." Bunlar nasıl sapık filozoflardır ki bir Müslüman cihan padişahı üç kıta üzerinde saadetli bir dünya devleti tahakkuk ettirebilmiş. Bunu söyleyenler de prof. ünvanlı tarihçilerdir.

Muasır büyük tefsircimiz ve filozofumuz M.Hamdi Yazır merhum Fransızcadan tercüme ettiği felsefe Tarihi'nin girişinde /Dîbâcesinde "Ben Garb felsefesini tedkik ettikten sonra anladım ki felsefe İslâm'dan başka bütün dinlere haramdır." diyor. Buyurun cenaze namazına!

Sonuç ve Değerlendirme

Asırlardır uygulana gelen ve böylece millet fertlerinin hemen hepsince benimsenmiş olan manevî ve millî değerlerimize dayanan eğitim tarzı millîdir; çünkü millî aklın, millî tecrübenin ve millî hayatın mahsulüdür. Millî Akıl, bu mânada aynı zamanda amelî akıldır. Bir milletin bütün tabakalarına ve kademelerine yayılmış ve onlar tarafından benimsenmiş olan bu manevî değerlerin, yetişmekte olan nesillere kazandırılmasında eğitim veya terbiye en kestirme ve verimli yoldur. Değerlerin yeni nesillere kazandırılması için, ailede, okulda ve toplum hayatında alınan tedbirlerin tamamı o milletin eğitim sistemini meydana getirir; bu eğitim sisteminin millet hayatında o milletin teşkilatlanmış hali ise millî eğitimini oluşturur. Eğitimin kabiliyetleri geliştirmek ve bazı hünerleri kazandırmak olduğu söylenir. Ama şöyle de söylenemez mi? Eğitim, bir insanın tahsil hayatı boyunca öğrendiklerini unuttuktan sonra aklında kalandır. Ferdin hayatını da esas olarak yönlendiren bu tortulardır.

Her ülke eğitiminde temel amaç olarak kendi tarihî ve ötekârî yapısına sosyal hayatına, gelenek ve göreneklerine uygun olarak kendi insan modelini, kendi vatandaşını yetiştirmeyi hedefler. Bu hedefe millî, tarihî ve kültür miraslarının yeni nesillere kazandırılması ile ulaşılabilir. Bu da ailenin, okulun, çevrenin ve toplumun eğitici bir görev

şuuruna sahip olmasıyla imkân dâhiline girer. Bugün okullarımızda Türk ve İslâm kültürü yeterince verilebiliyor mu? Ben zannetmiyorum. Zira 150 senelik Batılılaşma hareketleri, Batı kültür mirasının ağır basmasına yol açmıştır. Bundan millî akıl sayesinde kurtulmak mümkün olacaktır. Bir milletin fertlerindeki kabiliyetlere, kıymetlere onların manevî ortamına ve tarihine itibar etmeyen bir eğitim sistemi mesnetsiz kalmaya mahkûmdur ve devamlı bir hayata kavuşamaz, istikrara eremez. Böyle bir eğitim devamlı nakillere, taklitlere ve reform hastalıklarına maruz kalır. Dolayısıyla millet hayatında yaşayan değerleri nazara almaksızın ve gümrük kontrolünden daha ciddi bir süzgeçten geçirmeksizin başka ülkelerden alelusul alınan eğitim sistemleri bu bünyeye uymaz; metotların tatbiki de daima 241 neticesiz kalmaya mahkûm olur.

Kısaca değer nedir? sorusuna cevap arayalım. Değerler daima, bir arzunun ifadesi, arzu edenin duyarlılığını gösteren dinamik bir eleman ihtiva eder. Bu bakımdan bir nesneye (altın, araba vb.) karşı, bizde bir meyil, bir arzu yoksa nazarımızda onun hiç bir değeri yoktur. Ama dinamikliği sebebiyle değer kavramı daima pratik bir önem taşır. Çünkü bu bakımdan değerler, ancak iradenin ve eylemin tecrübesine bağlı olarak bir anlam kazanır. Değerler sadece insanlar için bahis konusudur. Hayvanlar için manevî değerlerden söz edilemez. Dolayısıyla değerler, insanları kötülükten, günahattan hayvanlaşmaktan alıkoyan inançlardır.

Değerlerin en büyük özelliği toplumun büyük çoğunluğu tarafından özümlemiş, benimsenmiş ve tekrarlanarak uygulanmakta olmasıdır. Bu da onların, her zaman her fertte ve kesimde tekrar edilebilir olduğunu ve devamlılık kazandığını gösterir.

İnsan kalıcı değer yaratabilir mi? Kalıcı olan ve ortaklaşan değerleri, insan kendisi yaratabilir mi? Eğer insan, kendi yapısı itibariyle değişken olmasaydı hatta kalıcı olabilseydi; bu mümkün olurdu. Ama insan psikolojisi ve ruh yapısı itibariyle çok değişken ve istikrarsız varlık olduğu için kalıcı, tatmin edici ve yaratıcı değerler yaratması da mümkün değildir. Zaman ve mekân üstü olmayan bir varlığın, zaman üstü değerler yaratması tabiaten mümkün değildir. İnsan mutlak varlık/Allah değildir. Mutlak varlık olmayınca mutlak değerler de yaratamaz. Onun meydana getirdiği değerler, geçicidir ve değişmeye mahkûmdur. Böyle olduğu için de onun yarattığı değerler, insanlarda büyük kalıtmı, kalıcı ve tatmin edici bir birlik yaratamaz. Aynı zamanda bu yapma değerler manevî tatminler de yaratamaz. Değişmeyen değerlerin kaynağı değişmeyen mutlak varlıktır. Yunus'un dediği gibi "Çalab'ın yüzbin çeşit sevgisi" vardır. Bu kaynaktan içebilen tatminkâr değerlere ulaşır. Değerlerin kalıcılığı biraz da verdiği doyuma ve huzura bağlıdır. İnsan başkalarına muhtaçtır. Eğer kendisini eğitmek istiyorsa önce kendine dönmesi gerekir, Eğitim tabiatıta yoktur. Hayvanda da yoktur. Çocuğun kavramlar ve mâna dünyası da esas itibarıyla tabiatıta hiç yoktur. İnsanoğlu eğitimi cansız ve şuuruz tabiatıtan edinmediği gibi hayvanlardan da edinmemiştir.

Eğitim ailede ve çok erken yaşta oluşur. Okulda verilenler ise bizde bu mâna dünyası ve kavramlar âlemi ile iyi bir iletişim kuracak yerde, çocuğun içinde çatışma doğuracak şekilde planlanmıştır. Eğitim hem yenilenme, hemde gelenek ve değerlerimizi muhafaza vasıtasıdır. Kültürel geleneğin özünde, tanıma, gençliğin eğitimi ve bunun metodu önde gelmiştir. Burada esas gaye, kültürel mirası bir nesilden sıhhatli olarak ötekine intikal ettirebilmektir. Bunu yaparken, tek tek gençlerin özel toplumsal vazifelere hazırlanmasını ve

onların büyüklerini çeşitli yönlerden aşma hedefinin aşılmasını ihmal etmemek lâzımdır. Bu anlayışta herhangi bir düşünme süreci verilmeksizin belli bir biçimde öğrenilen, mutlak doğruluğuna inanılan değişmezlerin ezberlenen ifadelerin bir takım formüllerin öğretimi esastır.

Bilgi ise, doğru denilen bütün ifadelerin toplamı olmuştur. Bu bilgi ve eğitim anlayışını, eğitimimizin temeline yerleştirilen pragmatik felsefe esasları da takviye etmiştir. Aslında faydacı felsefede doğruluğun ölçüsü başarı olduğu için ve sadece başarıya götüren bilgi doğru kabul edildiği için değişmez doğrulara inanan anlayışla bu faydacı felsefenin çatışması lâzımdır.

Cumhuriyetin başında pozitivist düşüncenin yanına bir de faydacı felsefe eklenmesinin sebebi, ferdî teşebbüs gücünü arttırmak, istiklâl harbinde gerçekle yüz yüze gelen gençleri, iş hayatına hazırlamaktı. Bunda bir ölçüde başarı sağlandığı söylenebilir. Ama değişmeyen doğruları ezberleme ve onların dışında düşünmeyi yasaklama metodu, gençleri tam bir dogmatizme sevk etmiştir. “Köşe dönmece” gibi hedefler en büyük değer ve en büyük “başarı” gibi sunulunca, ülküler ve değişmez değerler yıpranmıştır. Manevî değerlerin başarıya ve pratiğe bağlanması idealist insanları, geri plana itmiştir, işin esasına bakılırsa Batı’dan almaya çalıştığımız pratikliğin, farklı da olsa, bizim tarihî geleneğimizde olduğu bir hakikattir. Artık “başarı putu”na tapan nesiller yetiştirmekten vazgeçmeliyiz. İnsan bilgisinin doğruluğu sadece başarıyla ölçülemez.

Pratikten teoriyi çıkaran milletimiz, tecrübelerinden edindiği denenmiş, test edilmiş bilgileri amelî akıl ile uygulamış ama metafizik âlemin değerlerinden kopmadan bunu gerçekleştirmiştir. Çünkü iman amel etmeyi ve inanılanı hayata geçirmeyi zorunlu kılar. Batıdan gelen pozitivist, maddeci, natüralist ve benzeri felsefelerin tesiriyle gerek tek insanın, gerekse okumuşların hayatında ruh-beden, madde-mana dengesi oldukça bozulmuştur. Millet fertleri bölünmüş, ilerici-gerici, laik-antilaik, solcu-sağcı gibi bölünmelere çatışmalara sahne olmuştur.

Toplumların maddî ve manevî kalkınması, öğretim ve eğitimin yani talim ve terbiyenin yahut nesnelere bilgisi ile manevî dünya bilgisinin (marifet) ve ahlâkın (fazilet) dengeli ve ahenk içinde bulunmasına bağlıdır. Batı felsefeleri, genellikle insanın çeşitli boyutlarının bütünlüğünü kaybeden sırf zekâyâ indirgeyen, natüralist felsefeyi hayata geçirmek için insanı “makine insan” olarak görmeye başlayan ve insanı manevî dünyasından tecrit ederek insanı mekanikleştiren, bu makine insanı Allah’ın yerine ikame etmeye yönelen düşünüş şekilleridir. Sokrat’ın ilâhî vicdanının sesinin doğurduğu metafizik ürperti, Rönesans’la birlikte kaybolmaya başlamakla insan ilâhî ve metafizik boyutunu yavaş yavaş kaybetmiştir. Max Weber “La Science et le Savant” adlı eserinin son kısmında Rönesans ile birlikte eski Yunan’ın putları hortlatılmış ve insanın Tanrı ile olan bağları koparılmıştır.” diyor. Benzer fikirleri ileri süren başka Batılı yazarlar da var.

Eğitimin esas konusu insan Değil midir?. Diğer alanlardan farklı olarak eğitimi yapan da insandır, insanı eğiten de eğitilen de insandır. İnsan, insan tarafından ama eğitilmiş insanlar tarafından eğitilmelidir. Ferdin ve toplumun en mühim faaliyeti olan eğitimle insan, insan olur ve insanlığını da evreni de bu yolla kavrar. İnsan bedeniyle, duygularıyla, arzularıyla, kalbiyle ruhuyla, aklıyla, içinde yaşadığı toplumuyla ve kâinatla bir bütündür. Eğitim insanı bu varoluş ve ötekâr özellikleri içinde bir bütün olarak ele almalıdır. Bizim de

kendimize mahsus bir eğitim felsefemiz olmalı, bu felsefe, bizim insan anlayışımızdan, ona verdiğimiz derin manadan, devlet ve toplum anlayışımızdan, tarihî tatbikatımızdan ve tecrübelerimizden şartlara uygun olarak, yeniden üretilmelidir.

Mehmet Kaplan der ki; tarih boyunca bazı kavramlar var ki çok derinlik kazanmışlardır. Mesela mektep kavramı medrese kavramı sadece bu okulu değil bir ekolü anlatır, bir cereyanı anlatır, bir siyasi görüşü anlatır. Bu ve benzer kavramlar tarihî seyir ve gelişim içinde birçok anlamlar kazanmıştır.

Meselâ birisine “onusuz” denilse “sensin onusuz” diye cevap verir. Halbuki aynı kimseye “şerefsiz!” denilse yao sözü söyleyeni darb eder veya öldürmeye kalkar. Niçin “şeref” kavramı, tarih boyunca çok zengin mânâlar kazanmıştır. Onun yerine Fransızca “honneur” kelimesinden çalma “onur” dersiniz insanlarımızın şerefini çalmış olursunuz. Biz bunların hepsini silip süpürüp atıyoruz. Dolayısıyla bu kavramların içini doldurduğumuz şekilde farklılıklar doğuyor. Biz yabancıların kavramlarına göre konuştuğumuz zaman bize ait bir şey kalmıyor. Eğitim felsefemizin bu ‘bizim’ kavramlarımıza dayanması lazım. Eğitim felsefemiz insan anlayışımıza insana bakışımızla ilgilidir. Anadolu’ya gidin, köye gidin sizi hiç sevmeyen adam bile hüsnü niyetle karşılar, Tanrı misafiridir diye hatta bir yabancı bile olsun onlar izzeti ikramda bulunur, hürmet gösterir. Bu anlayış batıda kimde var? Kaç kişide var? Alman usulü derler bizde, herkes kendi kesesinden yesin vs. Bunları bir kenara atarsanız o zaman kavramlarımızın içi boşalıyor. Bizim kavramlarımızın içi boşaldığı için bir şey yapamadık. Dolayısıyla onların içini doldurmamız lâzım.

Felsefe ile eğitim arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişkinin temelinde insana bakış tarzı, onu ele alış ve mânalandırma biçimi yatar.

Bize göre Ötekâr/kültür(*): Ötekâr, eşyaya/varlıklara ve hadiselere anlam yükleme ve onları insanın inancı ve dünya görüşü içinde mânalandırma, anlam kazandırma hareketidir. Biz varlıklara ve olaylara yüklediğimiz anlam ve yorumlar ile kültür yapıyoruz.

Meselâ Yunus’un sarı çiçeği anlatmaktan çok sarı çiçeği kendi inancı ve dünya görüşü istikametinde yorumlayarak konuşturması tam bir ötekârdır. “Boynun neden eğridir?” sorusuna çiçeğe “özüm hakka doğrudur.” cevabı veya “sen kimin ümmetisin?” sorusuna sarı çiçeğin “Muhammed ümmetiyim.” şeklindeki cevabı, ona ümmetlik yükleyerek onu bir çeşit kutsaması tam bir ötekârdır³.

³ “Ötekâr” kelimesi “kültür” kelimesine karşı benim icad ettiğim bir kelimedir. Z.Gökalp, kültür karşılığı olarak “Hars” kelimesini kullandı. Bu kelime yakın zamanlara kadar geçerliydi. Fakat sonradan yine öne çıktı. Hatta hars’ın kullanılmasını nerdeyse ibtal etti. Ben eskiden beri Batı’dan destursuz gelen bu çeşit kavramlara karşı rahatsızlık duyarım. Çünkü Türkçemiz artık tam manasıyla fikrî, ilmî siyasî, iktisadî, ticarî ve bilhassa Azerî Türklerinin “idman” dedikleri spor alanında tam bir istila karşısındadır. Küçük bir dükkanın tabelası bile İtalyanca, İspanyolca, İngilizce kelimelerle ve ifadelerle yabancı dilden aslıyla yazılmış kelimelerle dolu. Hatta “Çadır” gibi Türkçe kelimeleri bile İngilizce harflerle yazmak moda oldu. Buna “dur” diyecek bir makam da yok. İşte bu sebepten dolayı ben yeni bir kelime aradım. Kültür kelimesi Latince ve diğer Batı dillerinde ziraî bir anlam taşır. Ekip biçmek, sürmek, mahsul yetiştirmek gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu mânâda Z.Gökalp Arapça “ekin” mânâsına gelen “hars” kelimesini benimsedi. Bu kelime Arapça “hırase” mastarından gelmektedir ki o da ekip biçmek, rençberlik etmek demektir.

Kur’an’da Allah şöyle buyuruyor: “Kim âhiret kârı(hars’el-âhireti)nı istiyorsa, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kazancı(hars’ed-dünya) nı istiyorsa ona da dünyadan bir şey veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi

Bugün kültür denilen şey, biz göre, kültürün meyveleridir. Her toplum, kendi inançları ve dünya görüşü içinde kültür meydana getirir. İnsanımızı millî kültür unsurları çerçevesinde yoğurarak eğitmemiz icap eder. Aksi halde millî eğitim değil gayri millî eğitim yapmış oluruz. İnsanın ne olduğu, nasıl yetiştirileceği konularında her eğitim felsefesinin farklı görüşleri vardır. Her eğitim veya terbiye sistemi, zamana ve mekâna uygunluğu ve tabî olması nispetinde eğitilenlere tesir eder. Bundan dolayı kültürümüzün yoğurduğu düşünüş şekli ile biz bir millî eğitim felsefesi kurabiliriz. Çünkü felsefenin ortamı akıl, iman, özgürlük, ona bağlı olarak mesuliyet, bilgi ve serbest muhakeme gücüdür. Dolayısıyla her kültür ortamına özgü bir felsefe ve eğitim şekli vardır. Bu husus bilgi kuramı bakımından da önemlidir: Zira bir fikir “doğru” da olsa her kültür ortamında farklı şekillerde algılanabilir. Çünkü bilgi ve düşünce kalıpları, ona göre şekillenir ve hisler ona göre hassasiyet kazanır.

Bilimde “paradigma” denilen kavram çerçevesinin ve bilim ve toplum ortamının bilim insanların arka planını nasıl oluşturduğu, Thomas Kuhn’un eseri “Bilimsel Devrimlerin Yapısı”ndaki izahlarından sonra genel kabul görmüş bir hakikattir. Buna göre bir bilim ve fikir insanı, söylendiği kadar “tarafsız/objektif” olamamaktadır. Çünkü o da küçüklükten beri belli bir ötekâr/kültür, gelenek ve inanç ortamında yetişmiştir. Bu aile, okul, çarşı-pazar ve üniversite ortamları, şöyle veya böyle istese de istemese de bilim insanına da mutlaka tesir etmiştir, etmektedir.

Eğitim Faaliyetlerinin nihaî Hedefi: Tarihin ilk devirlerinden beri kurulan devletler ve onların uyguladıkları eğitim müfredâtı, daima dünyaya hitap edecek nesillerin yetiştirilmesini, böylece hem toplumlar üzerinde hâkimiyet kurulmasını, hem de kalıcı bir medeniyet kurabilmeyi hedeflemişlerdir. Bunun tarihte pek çok misali görülmüştür.

Biz Türkler ve Müslümanlar da daima böyle bir “cihan Hâkimiyeti” mefkûresi etrafında yeni nesiller yetiştirmişler, dünyaya örnek medeniyetler kurmuşlar ve insanlığı birlik ve huzur içinde yaşatmayı lâıyıkıyla başarmışlardır. Unesco’nun da 5 şubat 1993 deki toplantısında itiraf ettiği gibi bunun dünyada Osmanlı ve Endülüs İslâm Devletinden başka örneği yoktur. Çünkü bizim medeniyetimiz “Qâlû Belâ”da kurulmaya başlamıştır. İşte eğitim faaliyetlerimizde bu mefkûreyi içleştirecek, onun tahakkuku için çalışacak nesillerin yetiştirilmesi, değişmez hedef olarak konulmalı ve onun tahakkuku için bütün imkânlar seferber edilmelidir.

yoktur.”(Şûrâ suresi,42/30) Burada “hars” kelimesi hem ahirette elde edilecek huzur ve saadet anlamında kullanılmıştır, hem de dünya da ulaşılabilecek mala mülk, servet gibi kazançlar için kullanılmıştır. Ben burada dünyada verilene kazanç derken, ahirette verilene de manevî huzur ve mutluluk mukabili olarak manevî kâr dedim. İşte bu kâr kelimesi üzerinde düşünürken 2011 senesi Mayıs ayında Kazakistan’ın Türkistan şehrinde iştirak ettiğim ilmî bir toplantıdan dönerken yolda 13-14 yaşlarında bir kazak çocuğu elini açmış para istiyordu. Bende de bizim parayla iki lira kadar bir kazak parası kalmıştı.Bunun hepsini o çocuğa verdim. Çocuk o kadar sevindi ki ben şaşırıdım. Demek ki önceki verilen paralar çok düşük miktarda imiş. Çocuk parayı alınca hem sevinçten adeta uçtu hem de bir şey söyledi Yanımdaki orada ders veren bir hocaya ne dediğin sordum. Demiş ki:“ÖTE YAŞŞİ!”(çok çok güzel!) Ben de hemen bu sözden “Öte” kelimesini alıp “kâr” kelimesinin başına koyunca kendiliğinden “ÖTEKÂR” kelimesi “kültür/culture) karşılığı olarak ortaya çıktı. Ben bu kelimeyi çok sevdim. Tam da benim kültür tarifime çok çok uygun geldi. Çünkü ben kültürü başka tariflerden farklı şekilde anlıyorum ve tanımlıyorum. Başka kültür tariflerine karşı değilim ama onları yetersiz buluyorum. Çünkü bana göre diğer tariflerinin çoğu kültürün mahsulleri üzerinden yapılan tariflerdir.

KAYNAKÇA

- Bolay, S. H. (2005). Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefe. Ankara: Akçağ.
- Bolay, S. H. (2006). Felsefe Dünyasında Gezintiler. Ankara: Nobel.
- Bolay, S. H. (2007). Türk Düşüncesinde Gezintiler. Ankara: Nobel.
- Eckermann, J. P. (1947). Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar (Çeviren: Lütfi Ay). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ersoy, M. Â., (1987). Safahat. İstanbul: Doğu Kültür Hizmetleri.
- İhsanoğlu, E. (1987). Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde ilmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış. Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri. I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu içinde (1-42)., Hazırlayan: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Kaplan, M. (1998). Büyük Türkiye rüyası. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Robert, J. J. (1968). Un Plan Pour L'Université, Paris: Librairie Plon.
- Tuna, K. (1993). Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine. İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- Yediyıldız, B. (2008). Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, 9-11 Ekim 2008).
- Adnan Ziyalar. Gençliğin Ruhî ve Manevî Problemler içindeki tebliği, İstanbul, 1987).
- Avrupa Konseyi, 1-5 Şubat 1993 tarihli toplantısı 12/4 572 sayılı kararı, Din Eğilimi Raporu, s. 189, Ank. 1995).
- Spinoza, trad.par Ch.Appuhn, G.Flamarion, Paris, 1964.